

Heemkundekring Sankt-Tolbert Vaals

Nieuwsbrief Nummer 35 - Augustus 2012

Reconstructie van een kort leven - Joep Francotte (1920–1944)

Na 68 jaar is het heel moeilijk om uit een donkere periode een eerlijk en getrouw beeld te schetsen van de jongen en de man die Joep

Francotte is geweest. Als familie hebben we geen baat bij het vertellen van roemruchte verhalen. We hebben getracht alle belangrijke feiten in het juiste daglicht te plaatsen en waarheid en mythe van elkaar gescheiden te houden. Aan de hand van originele documenten en foto's kunnen we een deel van zijn leven reconstrueren. Ook omtrent de arrestatie en de terechtstelling hebben wij getracht alleen feiten die door ooggetuigen naderhand verklaard zijn te noemen. Na de oorlog werd er thuis bijna niet gepraat

over deze tijd, die toch voor onze familie zo ingrijpend is geweest. Onderduikers in huis en in de directe omgeving NSB-ers en nazi vrienden. Een zoon die steeds meer de kant van het gewapend verzet op gaat. Het zijn toen spannende tijden geweest. Dan die fatale dag na Dolle Dinsdag. In de nacht nog het succes van de bevrijding van 80 mensen uit het huis van Bewaring te Maastricht. De andere dag de confrontatie met terugtrekkende Duitse troepen. Het verloop daarvan is bekend. De ons zelf opgelegde opgave het cv van Joep te schrijven heeft ons langs tal van mensen gevoerd die hem nog persoonlijk gekend hebben. Ook hebben we vele instanties om hulp gevraagd en indien mogelijk gekregen. Dit alles heeft geleid tot een vrij nauwkeurig beeld van Willem Josef Francotte. (Artikel van Jan Francotte in *Verleden&Heden* nr. 14, verschijnt in november 2012)

over deze tijd, die toch voor onze familie zo ingrijpend is geweest. Onderduikers in huis en in de directe omgeving NSB-ers en nazi vrienden. Een zoon die steeds meer de kant van het gewapend verzet op gaat. Het zijn toen spannende tijden geweest. Dan die fatale dag na Dolle Dinsdag. In de nacht nog het succes van de bevrijding van 80 mensen uit het huis van Bewaring te Maastricht. De andere dag de confrontatie met terugtrekkende Duitse troepen. Het verloop daarvan is bekend. De ons zelf opgelegde opgave het cv van Joep te schrijven heeft ons langs tal van mensen gevoerd die hem nog persoonlijk gekend hebben. Ook hebben we vele instanties om hulp gevraagd en indien mogelijk gekregen. Dit alles heeft geleid tot een vrij nauwkeurig beeld van Willem Josef Francotte. (Artikel van Jan Francotte in *Verleden&Heden* nr. 14, verschijnt in november 2012)

Kunstroute

Bij deze wil het bestuur van heemkundekring Sankt Tolbert alle leden bedanken, die als toezichthoud(st)er in ons verenigingsgebouw hebben meegewerkt aan het welslagen van de Kunstroute Vaals 2012 van 8 t/m 29 juli. Onze telling heeft uitgewezen dat precies 1792

bezoekers Óp Sankt Tolbert zijn geweest. Hier konden zij genieten van mooie kunst, maar tevens een groot aantal heemkundige attributen bewonderen. De reacties waren onverdeeld positief. Bovendien zijn er interessante contacten gemaakt met diverse bezoekers.

Völser Plat

Teksten in het plaatselijk dialect vormen een wezenlijk bestanddeel van het lokale cultuurbezit en zijn aldus meer dan de moeite waard om bewaard te worden. Na 'Völset Weuët Tuuën' (2011), een verzameling van gedichten, verhalen, liedjes en rijmelarijen in het 'Völser Plat', brengen Guus Erven en Jo Kern in het

najaar een nieuw boek uit: 'Völser zenge en laache'. Dit is een verzameling van liedjes en 'buut'voordrachten uit de voorbije zestig jaar. Het boek wordt op 18 november 2012 's middags gepresenteerd in het verenigingsgebouw Óp Sankt Tolbert.

Einrade

Peter Bertram, auteur van de studie met als titel „Einrade – Eender te Vaals-Holset – hof, kasteel, heerlijkheid” (Themanummer 2) heeft de hof Einrade in Holset

en zijn geschiedenis in dit boekwerk uitvoerig gedocumenteerd vanaf ca. 1320 tot vandaag. Het boek is in een oplage van 140 ex. verschenen en bijna uitverkocht. Kost € 12,50. Peter Bertram nodigt de lezers van het boek van harte uit aanvullende c.q. kritische opmerkingen naar zijn e-mail adres te sturen en eventueel hierover in historische discussie te gaan: bertrammolens@freeler.nl

Het Patronaat (1912-1967)

Het Patronaat heeft 55 jaar lang een prominente plaats ingenomen in de Vaalse gemeenschap (1912-1967):

Op het parkeerterrein hoek Kerkstraat-Tentstraat hebben in het verleden drie parochiekerken gestaan. De kerken waren gebouwd tegen de zgn. 'Gemeentetoren'. Deze is het oudste gebouw in Vaals, mogelijk in de 11^e of later tot in de 13^e eeuw opgericht. De 'Gemeentetoren' (gemeente=parochie) behoorde tot de kerk van de R.-K. St. Paulusparochie, die is vermeld in 1266 en 1313. In 1751 werd op deze plek een nieuwe kerk gebouwd. Door de groei van het aantal parochianen werd het bestaande gebouw in 1833 grotendeels gesloopt en vergroot. Toen het gebouw in 1890 andermaal te klein was werd iets noordelijk hiervan evenwijdig met de straat een nieuwe kerk gebouwd (1891-1893), de huidige St. Pauluskerk.

De oude kerk werd niet afgebroken, maar kreeg in 1912 de functie van patronaat, een soort gemeenschaphuis. Bijzonder is nog dat het

hoofdaltaar en zijaltaar verkocht werden aan de kerk te Allenz bij Mayen (D). Of deze er nog staan is niet bekend. Het multifunction elepatronaat bleef in gebruik tot

1967, toen het gesloopt werd en er een parkeerterrein werd aangelegd. Alleen een herdenkingssteen uit de oude St. Pauluskerk, geplaatst in een zijmuur herinnert aan de tijd dat hier een kerk stond. (Foto 1962 – Verzameling Hub Zimmermann)

Stroucken

Oudere lezers hebben nog goede herinneringen aan de familie Stroucken, die aan de Maastrichterlaan een heerlijke frituurzaak had. Daarnaast was deze familie ook actief op de kermis in de regio met een kleine carroussel. Maar wist u dat een andere Stroucken (familielid?) een verdienstelijk meester-beelhouwer was?

Hubert Antoon Louis Stroucken werd in september 1862 in Roermond geboren. De zin voor beeldende kunst werd in deze Roermondse familie van vader op zoon overgeleverd. In 1902 vertrok hij naar Keulen, waar hij een eigen atelier oprichtte met een speciale belangstelling voor religieuze kunst en waarin spoedig meer dan 30 mensen werk vonden.

Met vrouw en acht kinderen keerde Hubert Stroucken in 1904 naar Nederland terug en

vestigde zich in Vaals.

Ook in Limburg werden zijn artistieke kwaliteiten hogelijk gewaardeerd. Thans is nog het een en ander van deze kunstenaar te zien in Vaals (hoogaltaar), Nijswiller (altaar), de biechtstoelen en een deel van een communiebank in klooster Bloemendal. Een grafsteen van de fam. Tyrell (oude graf 1883) werd door deze Vaalse beeldhouwer bewerkt tot 'kelk en stola', de huidige grafsteen voor de geestelijken op het nabijgelegen priestergraf. Bijzonder is ook de Christusfiguur boven de ingang van de parochiekerk St. Paulus. Het beeld is waarschijnlijk een getrouwe kopie van een H. Hartbeeld, dat door de Deense beeldhouwer Thorwaldsen was vervaardigd voor een kerk in Kopenhagen. Huiselijk leed (de dood van zijn vrouw), de verschrikkingen van de oorlog, die in de jaren 1914-1918 veel van zijn Duitse collega's trof, vertraagden zijn werkdrijf. Kleinere voorwerpen, vooral heiligenbeeldjes vormden de tijdspassing in zijn laatste jaren. Een nieuwe oorlog kwam over de wereld. Hubert Stroucken was toen 78 jaar. Hij heeft de vrede niet meer mogen begroeten. Op 19 december 1942 overleed hij te Vaals. Maar in de verschrikking van het krijgsweld vonden zelfs zijn beenderen geen rust. Bommem woelden het kerkhof aan de Seffenterstraat in Vaals om. Zijn overblijfselen vonden daar een laatste rustplaats in een massagraf.

(Bron: Gazet van Limburg 13-11-1948)

Andachtsbüchlein

In een kerkboekje uit 1912 'Andachtsbüchlein für christliches Leben... In der Pfarrkirche von Vaals

den nachmittägigen Gottesdienst der Pfarrgemeinde Vaals' (Druck v. J.A. Formen, Vaals), geschonken door Herman Janssen, staan twee (Duitse) teksten over Vaalser Broederschappen (Zie ook Nieuwsbrief 34).
- "Andacht für die *Bruderschaft vom guten Tod* zu Ehren des am Kreuze sterbenden Heilandes und seiner schmerzreichen Mutter... Zweck der Bruderschaft ist die Vorbereitung der Gläubigen auf einen guten Tod, namentlich mittels der öfteren Erinnerung an den leidenden und sterbenden Heiland und durch ein wahrhaft

wurde die Bruderschaft eingerichtet im Jahre 1704."

- „Andacht zum Troste der armen Seelen. In Vaals besteht seit dem Jahre 1809 eine *Bruderschaft zum Trost der armen Seelen des Fegfeuers*." In de 'Statuten der Sterbekasse' staat onder 6b: „Die Mitgliedschaft gibt Recht, nach dem Ablauf eines vollen Jahres, nach dem Ableben auf kostenfreies Begräbnis zu Vaals, nebst Leichendienst (Hochamt mit zwei Lesemessen) und Dreizigstem, sowie den gebräuchlichen Wachkerzen. (Unkosten circa 30 Mark).“

Vrijmetselaars in Vaals (± 1780)

De Verlichting was een culturele stroming die met name in West-Europa vrijwel de gehele 18e eeuw domineerde. Kenmerkend voor de denkers uit deze tijd is dat zij na vele eeuwen van duisternis een duidelijk en helder beeld van de wereld meenden te hebben gekregen, met andere woorden dat men 'verlicht' geworden was. Onder de pijlers van de Verlichting nemen

de vrijmetselaars een voorname plaats in. De Vaalser fabrikant Jakob Kuhn was grootmeester van het Akense Vrijmetselaarsloge 'Zur Beständigkeit und Eintracht'. Een ander lid was Johann Fellingner, koopman en schepen in Vaals. Deze loge hield ook bijeenkomsten in het huis van Kuhn, de Bau. Het huis de Bau en de Cereshoeve (Tentstraat) zijn gebouwd (1776-1777) als woning met naaldenfabriek en hoeve. Architect was waarschijnlijk Joseph Moretti. Kuhn was een prachtlievend man, die bij Vaals al het landhuis de Esch bezat. Hij had een voorliefde voor excentrieke, maar peperdure dingen. Hij besteedde veel tijd en geld aan de pronkvolle inrichting van zijn Bau in Vaals en het bijbehorende park.

Victor Voncken, die reeds enkele interessante stukjes uit de geschiedenis van Vaals heeft geplaatst in het Infoblad van de Gemeente Vaals, schrijft in oktober uitvoerig over Jakob Kuhn. (*De Bau: tekening Al Hellebrand*)

Persbureau Reuters

Berni Thewissen reageert op Nieuwsbrief 34: "Ik wist, dat er een zwart-wit film over de geschiedenis van Reuters bestaat, en heb deze dan ook gevonden. De titel is "A dispatch from Reuter's" en is door Warner Brothers gemaakt in 1941, onder regie van Max Steiner. In deze film wordt de success-story van het ontstaan van Reuter's verteld, en ook dhr. Geller komt aan bod. Franz Geller wordt vertolkt door de acteur Albert Bassermann."

De link naar de trailer van de film:

http://www.youtube.com/watch?v=zY3PLJEmWi4&feature=youtu_gdata

Reuters is een nieuwsdienst, met meer dan 2500 journalisten in bijna 200 landen. Reuters werd opgericht door Paul Julius Reuter. Terwijl de telegrafie zich ontwikkelde richtte Reuter in

het midden van de 19de eeuw een instituut op in Aken dat berichten verstuurde tussen Brussel en Aken door middel van postduiven. Deze dienst vormde de ontbrekende schakel in de verbinding tussen Berlijn en Parijs. De postduiven waren veel sneller dan posttreinen waardoor Reuter sneller over allerlei nieuws beschikte over de Parijse aandelenbeurs. In 1851 werden de duiven overbodig door een nieuwe telegrafieverbinding. (*Foto: Erinnerungs-Plakette am Gründungshaus der Nachrichtenagentur Reuters in Aachen, Pontstraße 117*)

Hoeve Bellet

Hoeve Bellet (Cottessen 10-11) is dit jaar gekozen tot beste kampeerboerderij van Limburg. De camping van de familie Crombach (Paul Crombach is lid van Hkk Sankt Tolbert) ligt in een fruitboomgaard tussen Geuldal en Vijlenerbos.

De hoeve is voor een deel opgetrokken uit breuksteen uit de nabij gelegen Heimansgroeve. Bellet komt voort uit 'betuletum' dat berkenbos betekent. De kolonisten noemden hun ontginningen vaak naar de boomsoort of struiken in de omgeving. Korte historie van deze carréboerderij:

Wordt in 1323 voor het eerst vermeld als eigendom van de abdij van Burtscheid die sinds 1319 als vrij erfgoed het Vijlenerbos bezat. De hoeve moet het centrum zijn geweest van een middeleeuwse bosontginning. Deze in kolenzandsteen opgetrokken gesloten hoeve dateert in de huidige vorm uit de 18de eeuw. Boven de door pilasters geflankeerde inrijpoort bevindt zich een wapenstein uit 1732 van Anna Carolina Margaretha de Renesse van Elderen, abdis van Burtscheid. Het bakhuis is gedateerd '1733'. De hoeve is in de 19de eeuw en rond

1930 en 1940 ingrijpend gewijzigd. Op de wapenstein staat: 'Dominus – Providebit', hetgeen betekent 'God zal voorzien'. Het is bijna driehonderd jaar geleden dat een grote brand hoeve Bellet deels in de as legde. De brand maakte zo'n diepe indruk in de omgeving dat deze onderwerp werd van een toneelstuk. Kapelaan F. Schleiden schreef in het Vijlens dialect 'Der brand va Bellent' (1927), een drama in drie bedrijven, dat zich afspeelt in 1740.

Protestantse begraafplaats

Het college van kerkrentmeesters van de Protestantse Gemeente Maas-Heuvelland maakt zich al geruime tijd zorgen over het teruglopen van het aantal beschikbare gemeenteleden om taken uit te voeren. Het is de uitdrukkelijke wens van het college de continuïteit van de Protestantse begraafplaats aan de verlengde Tentstraat, waarvan de historische waarde onomstreden is, te waarborgen. Omdat het college verwacht dat door gebrek aan bestuurlijke kracht deze wens in gevaar dreigt te komen, heeft zij contact gezocht met de gemeente Vaals. In diverse gesprekken met leden van het college van kerkrentmeesters heeft de gemeente informatie ingewonnen. Naar aanleiding daarvan is de gemeente Vaals nu een onderzoek gestart naar de mogelijkheden om de continuïteit van de Protestantse begraafplaats te waarborgen.

Daarbij is aan de Heemkundekring Sankt Tolbert gevraagd haar medewerking te verlenen bij het inventariseren en documenteren van de geschiedenis van de Protestantse begraafplaats. (Tekst: Reyk van Veen)

Naaldenfabriek

Behalve de textielindustrie speelt ook de naaldenindustrie een belangrijke rol in de geschiedenis van Vaals. Het begon in de 18de eeuw met Trostorff en Kuhnen en in 1924 werd door de gebroeders Musolf de Eerste Nederlandse Naaldenfabriek opgericht. Sinds de oprichting heeft het bedrijf zich, na een moeilijke

periode in de 30er jaren (crisisjaren, exportproblemen, stakingen) tot een bloeiende industrie in Vaals ontwikkeld, uniek in Nederland. (Zie in de bijlage een collage van de MUVA, samengesteld door de Vaalser graficus Al Hellebrand.)

Student doet onderzoek

Thomas Richter is promovendus geschiedenis aan de Technische Universiteit Aken. Sinds

Münster tot aan het eind van de Staatse periode. Hij raadpleegt o.a. het archief van

herfst 2010 werkt hij aan zijn proefschrift over de protestantse gemeenten in Aken, Burtscheid, Eupen en vooral Vaals vanaf de Vrede van

heemkundekring Sankt Tolbert. Hij heeft beloofd een artikel hierover te schrijven voor Verleden&Heden nr. 15 (2013).

Heemkundeverenigingen in opmars

Behalve onze eigen Heemkundekring Sankt Tolbert Vaals (1989) hebben in onze regio Lemiers, Nyswiller, Wahlwiller, Mechelen, Gulpen, Wylré, Simpelveld-Bocholtz en sinds

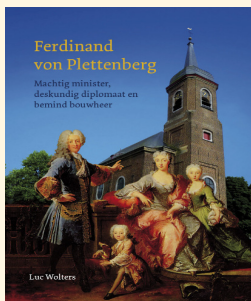
maart ook Epen een eigen heemkundevereniging. Het wachten is nu nog op Vijlen. De belangstelling voor het eigen heem en haar geschiedenis neemt alleen maar toe.

Moderne tijden Óp Sankt Tolbert

Om voor de toekomst het werk van Sankt Tolbert veilig te stellen, heeft het bestuur besloten voor een digitale archiveringsoplossing te zorgen. Datagarantie moet kunnen gewaarborgd, daarom zal er gebruik worden gemaakt van een NAS-omgeving met een Document Management Systeem. Hierdoor wordt de kans op dataverlies geminimaliseerd. Ook biedt een dergelijke oplossing mooie kansen voor de toekomst, waarbij gedacht kan worden aan digitale informatieontsluiting, doelgroepverbreding en aansluiten bij social

media. De installatiekosten en beheer van een NAS-systeem moet de Heemkundekring uit eigen middelen betalen. Enkele leden zijn een actie gestart om de benodigde gelden (plm. € 3000,-) bij elkaar te krijgen. Verheugend is dat er (25-8-2012) een totaalbedrag van € 1000,- aan donaties is binnengekomen. Ook vrienden van Sankt Tolbert worden uitgenodigd in deze een kleine bijdrage te doen op rekeningnummer 114493979 van HKK Sankt Tolbert o.v.v. "Bijdrage server". Ieder willekeurig bedrag is welkom. Bij voorbaat dank!

Gluren bij de burens

Boekpresentatie

Ferdinand von Plettenberg. Mchtig minister, deskundig diplomaat en bemind bouwheer. Zondag 26 augustus 2012 in klooster en kasteel Wittem. Begin 13.00 uur. Ontvangst in de Gerarduszaal in Klooster

Wittem. Vrije deelname.

Ferdinand von Plettenberg. Mchtig minister, deskundig diplomaat en bemind bouwheer is

een uitgave van Historie Present, Luc Wolters. Het biografische boek verhaalt over de persoon Ferdinand von Plettenberg (1690-1737), zijn machtige posities en grote betekenis voor keurvorst en aartsbisschop Clemens August van Beieren, die vijf maal vorstbisschop was. Voorts gaat de studie in op de betekenis van Von Plettenberg voor het Wittemse, waar hij de kerk en het klooster Wittem stichtte, de kerk van Eys liet herbouwen, de kastelen Wittem en Neubourg onder handen nam en vele andere plannen meer. Het boek is uitgegeven in full colour, rijk geïllustreerd en telt 128 pagina's. Het kost € 20,-

Internet

- Zinkindustrie en het Zinkvioletje (Moresnet): <http://www.opdegrens.eu/hansh/2012/zink.htm>
- Maastrichtse gevelstenen: <http://www.maastrichtsegevelstenen.nl/rubriek/rubriek-keuze.htm>
- Drielandenpark, een landschap in verandering: <http://www.ark.eu> (Toets: Kom kijken)
- Kunstroute Euregio Weser-Göhl: Acht kunstlocaties van Eupen tot Vaals – zondag 2

september 2012 www.kunstroute-weser-goehl.de

- Excursies Tweede Wereldoorlog onder leiding van Robert Heeren: www.zif-info.de
- Onlangs zijn er door het bedrijf FlyingEye Luchtfotografie mooie foto's gemaakt van o.a. de Kunstmarkt en het Sankt Tolbertcomplex vanuit een radiografisch bestuurde helikopter: www.flyingeye.nl

Citaat

"De Nieuwsbrief is voor mij een maandelijke dosis inspiratie!" (E-Mailbericht)

Ledennieuws

Bruiloft: Een bruiloft van een van de jongere

50 jaar getrouwd: Hens en Annemie Neus-Stuy

leden van Sankt Tolbert is uniek te noemen. Monique Cransveld (32) stapt op 15 september 2012 in het huwelijksbootje met Jules Louvenberg. Hun adres is Heuvel 4, 6291 CS Vaals. Waarom uniek? Bij een heemkundevereniging denkt men al snel aan dames en heren op 60plus-leeftijd, die nostalgisch in het verleden van hun dorp of stad rondneuzen. Dit geldt maar ten dele voor Sankt Tolbert (219 leden), want 2/3 van de leden is weliswaar 60plus, maar 1/3 van de leden is jonger dan 60 jaar; er zijn zelfs 12 leden die na 1970 zijn geboren. Sankt Tolbert is dus springlevend en wenst Monique en Jules een onvergetelijke trouwdag en een gelukkige toekomst.

vierden op 17 augustus jl. hun 50-jarig huwelijksfeest. Van harte proficiat met dit jubileum.

Overlijdensbericht: Ons bereikte het droevig bericht dat lid Jos Steernberg op 13 augustus jl. op 67-jarige leeftijd in Rosendaal is overleden. Wij wensen de familie veel sterkte. Jos was lid van Sankt Tolbert sinds 1-7-2011.

Nieuwe aanmeldingen:

Thea Savelberg-Deitz (Wijk bij Duurstede)
Thomas Richter (Aken)
Hermine Donkers-Schmets (Oss)
De vereniging heeft nu 219 leden.

Activiteitenagenda

Vrijdag 31 augustus om 19.30 uur:

Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.

Vrijdag 28 september om 19.30 uur:

Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.

Speciale verjaardagen (70+) van Sankt Tolbert – leden

September 2012

Jacob Winkens (5-9-1937)
Jac Hintzen (6-9-1931)
Leo Delnoye (8-9-1940)
John Weijers (17-9-1941)
Hans Jussen (22-9-1932)

Jean Voncken (23-9-1940)

Herman Crombach (26-9-1927)

Allen van harte proficiat!

Leden die vermelding in deze rubriek niet op prijs stellen gelieven dit tijdig door te geven aan het secretariaat.

Reageren

De nieuwsbrief is een maandelijks uitgave van heemkundekring Sankt Tolbert (inhoud: Leo Junggeburst; opmaak Marcel Wolff). Wilt u meer weten over de heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een interessante mededeling, kijk dan op de website www.sankttolbert.nl of mail naar sankttolbert@gmail.com. De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen.

